

INKLUZE ZPŮSOBILA ROZVRAT ZÁKLADNÍCH HODNOT,

mělo zaznít na odložené odborné konferenci

Asociace speciálních pedagogů připravila na druhou půlku dubna odbornou konferenci *Inkluze 2020+*. „Tématem by měla být nejen zevrubná reflexe všech problémů, které velmi ‚úspěšně‘ generuje samotný diletantský koncept minulé vlády, ale mj. i stále pochmurnější perspektivy adekvátního vzdělávání dětí a žáků se zdravotním postižením,“ předestírala ještě v únoru ASP své plány. Nouzový stav a zákaz veškerých podobných aktivit ale znamenaly buď zrušení, nebo odložení této odborné konference na dobu pozdější. Organizátoři se nakonec rozhodli pro odložení na přelom října a listopadu tohoto roku.

Proberme několik témat, která měla na odborné konferenci zaznít a která na ní také budou na podzim otevřena. Setkání, které bylo připraveno na konec dubna, nemělo být určeno pouze speciálním pedagogům, i když pochopitelně přednostně zvali členy Asociace speciálních pedagogů.

„Snažili jsme se sestavit program tak, aby v něm našli svoje témata i běžní pedagogové základních i středních škol, poradenští pedagogové i psychologové i pracovníci pomáhajících profesí ve školství. Nazvali jsme konferenci *Inkluze 2020+*, zaměřena ale byla na vzdělávání v širším slova smyslu, jehož součástí je i společné vzdělávání,“ vysvětluje Marcela Drboutová, tajemnice ASP, která patřila k týmu organizátorů konference. „Chtěli bychom přispět k většímu propojení různých profesí ve školství, a to jak na úrovni konkrétní praxe, tak na úrovni organizační, tedy asociací, které jednotlivé profesní skupiny ve školství sdružují.“

Poznamenává, že toto propojení je myšlenka, kterou prosazují již od vzniku Asociace speciálních pedagogů. Po pravdě řečeno, zatím se to moc nedaří. „Chtěli bychom úžeji spolupracovat zejména s asociacemi v poradenství – s Asociací pracovníků speciálněpedagogických center, Asociací pracovníků pedagogicko-psychologických poraden a také s Asociací ředitelů základních škol, myslíme si, že by to pro všechny znamenalo plus. V době, kdy vznikl model současného pojetí inkluze, jsme upozorňovali na rizika, která přinese do škol speciálních, do škol běžných i do poradenství. Byli jsme odmítáni jako alarmisté, ale postupem doby se ukázalo, že naše varování byla realistická, vycházela ze znalosti dětí, o které se jedná. Chtěli bychom s kolegy z dalších asociací táhnout za jeden provaz, ale nějak nemůžeme společně najít ten správný konec,“ říká M. Drboutová.

Jen dílčí úpravy

Přikyvuje, že se sice daří postupně prosazovat některé změny k lepšímu, ale

jde podle ní pouze o změny dílčí. Bylo by dobré podívat se na pojetí inkluze jako na celek, aby bylo přínosem jak pro mateřinky, tak pro základní školy i střední školy, aby pomáhala učitelům a zejména žákům. Aby tyto změny měly celkovou koncepci a neznamenaly vytržení jednotlivosti z celkového konceptu a nahrazení jiným drobným procesem, který ale v celkovém obrazu moc nemění.

Na konferenci měli vystoupit mimo jiné i pracovníci ministerstva školství, kteří změny v pojetí inkluze v poslední době připravují, Jaroslav Faltýn, ředitel odboru předškolního, základního, základního uměleckého a speciálního vzdělávání MŠMT, a Ivana Blažková, vedoucí oddělení předškolního a speciálního vzdělávání MŠMT. M. Drboutová konstatuje, že to znamená určité sblížení názorů na pokračující pojetí inkluze u nás, jak ho reprezentuje ministerstvo školství a jak ho vidí ASP, jde prý o snahu o komunikaci a dialog.

„Snažili jsme se o to i dřív, výsledkem byla hned v počátcích záchrana speciálního školství (zejména pro lehce mentálně postižené) jako takového, se kterým se v některých materiálech připravovaných tehdejším vedením ministerstva školství reprezentovaného ministryní Kateřinou Valachovou a její suitou aktivistů vůbec nepočítalo. Když se pak na ministerstvu školství objevili odborníci, kteří jsou ochotní naslouchat, podařilo se nám postupně hledat kompromis,“ tvrdí M. Drboutová. Příkladem podle ní může být poslední podoba vyhlášky, z jejíž dílky se zdá, že byly vyslyšeny některé argumenty ASP. A ministerstvu školství se podařilo formulovat změny tak, aby byly schůdné i politicky. „Je nám ale jasné, že bez změny školského zákona není možné zásadně upravit text vyhlášky, která je ze své podstaty špatná. Ano, šlo o dílčí a kompromisní úpravy, ale myslíme si, že je dobře, že ministerstvo školství na tento kompromis přistoupilo,“ říká tajemnice.

Změny není možné prosazovat z pozice síly

Od představitelů MŠMT očekávala v jejich vystoupeních odbornost. „Je potřeba, aby v možných mezích daných jejich pravo-

Specialisté a další osoby poskytující podporu – podíl navštívených škol (v %)

Pozice	MŠ	ZŠ	SŠ
Výchovný poradce	–	89,8	100,0
Školní metodik prevence	–	92,3	98,9
Školní speciální pedagog	5,3	24,8	10,9
Školní psycholog	1,9	20,1	20,7
Asistent pedagoga	34,8	78,9	25,0
Další osoby poskytující podporu (např. osobní asistent)	–	20,4	2,2

Shutterstock

mocemi informovali odbornou veřejnost o svých záměrech. Hlavní tedy je, jestli se připravuje další nesmyslná novela vyhlášky o speciálním vzdělávání, nebo zda se MŠMT skutečně chystá upravit školský zákon a vydat pak novou vyhlášku. Ideální by bylo z vyhlášky vyjmout přílohu s podpůrnými opatřeními, je nám ale jasné, že všechno nejde hned, že změny není možné prosazovat z pozice síly, jak činili úředníci MŠMT předchozí vlády," konstatuje M. Drboutová.

Školská poradenská zařízení jsou podobou inkluze a zbytnou administrativou podle M. Drboutové výrazně přetížena. Právě pro řešení těchto problémů by přivítala užší spolupráci už zmiňovaných poradenských asociací s ASP. To by mohla podpořit právě odborná konference Inkluze 2020+, jejíž termín konání byl kvůli nouzovým opatřením vlády posunut s tím, že bude ještě upřesněno, který čtvrtek na přelomu října a listopadu bude pro uskutečnění konference vybrán.

Potřeba věcného dialogu

Předseda ASP ČR Martin Odehnal chtěl na konferenci mluvit o svém pohledu na stav současného pojetí inkluze a o možnostech asociace. „Vnímáme Asociaci speciálních pedagogů jako platformu, která má možnost odborně ovlivňovat oblast vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami ku prospěchu dětí, jejich rodičů i pedagogů," říká na úvod.

Zatím se (i díky neideologickému přístupu současného vedení MŠMT) podle něho daří používat na dřívě nastavené procesy, které nemají se skutečnou inkluzí téměř nic společného a ve výsledku škodí nejenom žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, ale i všem ostatním.

Nyní ovšem bude podle M. Odehnala nutné nejenom kriticky reagovat na dílčí

karamboly, které současný pseudosystém přímo či nepřímo generuje, ale vést s ministerstvem věcný dialog o samotných pilířích, na nichž musí být skutečně funkční model (nejen) inkluzivního vzdělávání žáků se SVP postaven. Těmi má na mysli: 1) vzdělávání těchto žáků s plným zapojením speciálních pedagogů, 2) významné posílení oblasti speciální pedagogiky v pregraduálním vzdělávání „běžných“ pedagogů, 3) obnovení studia speciální pedagogiky se zaměřením na jednotlivé hlavní skupiny zdravotního postižení.

Kdo způsobuje potíže?

„Systém nastavený exministrní Kateřinou Valachovou jako by vycházel z premisy, že potíže žáků se SVP vlastně způsobují právě speciální pedagogové. Jinak si lze sotva vysvětlit, že byli od samotného vzdělávání těchto žáků v běžných školách prakticky odděleni a stali se jen jakýmisi ‚kroužkaři‘, jimž byl vymezen jen nápravný tělocvik a nápravy vad řeči. Nevidomí, neslyšící, žáci s mentálním postižením a mnozí další byli v celém vzdělávacím procesu odkázáni výhradně na učitele bez jakékoli praktické znalosti jim přiměřených speciálních metod, forem a prostředků vzdělávání (díky čemuž by jedině měli šanci dosáhnout svého vzdělávacího optima), a na čistě pomocné síly v podobě asistentů pedagoga. Ze zdvořilosti se ani nebudu vyjadřovat ke skutečné hodnotě čtyřicetihodinového kurzu pro rychlokvašné nabytí jakýchsi záračných speciálněpedagogických kompetencí, ani ke stamilionům, které byly na jejich pořádání po celé republice obrazně řečeno vylity do kanálu," konstatuje M. Odehnal.

Je prostě podle něho nezbytné, aby speciální pedagogika vcházela do pedagogického vzdělání „hlavními dveřmi“, ne aby se krčila někde v koutě na chodbě, aby se nespolehalo na to, že někteří učitelé budou mít opravdový zájem se v této oblasti vzdělat.

„Problém je, že ani po třech letech po zavedení společného vzdělávání nemáme zpětnou vazbu srovnávající pokroky a úroveň znalostí zejména žáků s orgánovými postiženími a s lehkým mentálním postižením, kteří navštěvují školy pro ně zřízené, s těmi, kteří procházejí běžnou základní školou (byť v posledním případě v rámci redukovaného vzdělávacího programu). Jinými slovy: jsou žáci se SVP navštěvující běžné školy připravováni skutečně adekvátně pro další uplatnění v profesním i osobním životě, nebo jen pro doživotní pobírání sociálních dávek či invalidního důchodu? Nemyslím zde pochopitelně žáky se SPU, kteří nikdy žádné speciální školy nenavštěvovali. Tady vidím dosud velký dluh na straně ministerstva i České školní inspekce," dodává M. Odehnal.

Systém kontejnerové lodi

Pokud jde o možné „změny kurzu“ současného pojetí inkluze, volí přirovnání k ovládnání obrovské nákladní kontejnerové lodi. Jistě, ministerstvo školství může podle něho dělat některé pozitivní změny, ale než se díky tomu ona kontejnerová loď obrátí do správného směru, uplyne ještě hodně dlouhá doba.

„Eviduji snahu s pojetím inkluze něco udělat. Chápu, že prioritou pana ministra je hlavně zarazit bezbřehé plýtvání finančními prostředky (které současný systém vtělený do zákona přímo ‚naordinoval‘), i tak ale kvituji tuto snahu s povděkem. Racionalizace systému je nutná. MŠMT naslouchá našim názorům, myslím, že chápe podstatu připomínek, které vznášíme, a hledá cesty, aby se výdaje i díky tomu dostaly do rozumných mezí. Klopotně prosazovaná novela vyhlášky o speciálním vzdělávání ale ukázala, že možnosti ministerstva navzdory snaze mají své limity," poznamenává. I on upozorňuje, že základem je novela školského zákona, konkrétně jeho paragrafu 16 a ustanove-

► ní souvisejících, na kterou se stále čeká. Problém podle něho je, že MŠMT musí i v maličkostech ustavičně bojovat s aktivisty z politických neziskovek, kteří stále propagují a prosazují pojetí formulované za ministryně Valachové a kteří mají díky napojení na nadnárodní struktury vskutku nezanedbatelnou sílu.

„Je nutné přiznat si, že to, co je v současnosti stále prezentováno jako jediná možná cesta pokroku, představuje v řadě případů faktické potlačování vzdělávacích práv dětí se speciálními potřebami. Nejsmutnější je, že nejvíce jsou touto ideologickou hanebností zasaženi ti, kteří se mohou nejméně bránit: děti s lehkým mentálním postižením. Jak již bylo řečeno, role speciálních pedagogů je úplně potlačena, mají jen napravovat, místo aby pomáhali tvořit. Nejsou dětem k dispozici v předmětech, v nichž je tito žáci potřebují nejvíce – v matematice, v češtině, v společenských vědách a přírodovědných předmětech. Na bezvýznamné minimum byly seškrtnuty počty hodin pracovního vyučování, jejich místo zabírá třeba nesmyslný druhý cizí jazyk. To vše jen dramaticky podtrhuje skutečnost, že hlavním důvodem spuštění současné parodie na inkluzi byla politicky motivovaná snaha direktivně převést co nejvíce romských dětí z bývalých praktických do běžných škol, abychom se vyhnuli neustálé licoměrné kritice z Bruselu, jemuž na druhé straně ohromující procento negramotnosti např. francouzských Romů vůbec nevadí,“ konstatuje M. Odehnal.

V závěru varuje, že s každým dalším rokem bude více a více lidí vnímat současnou podobu společného vzdělávání jako normalitu. Porovnává to třeba s osmdesátými lety, kdy už si lidé natolik zvykli na nesvobodu, že ji považovali za něco normálního. A každý další rok trvání bude podle něho tento pocit petrifikovat. Proto je třeba uskutečnit změnu co nejdříve, proto je o ní nutné mluvit – třeba právě na odborné konferenci Inkluze 2020+, odložené na letošní podzim.

Odstraňování administrativní zátěže

V souvislosti s odkladem konference a skutečností, že jeho pracovníci slíbili svou účast, UN požádaly MŠMT prostřednictvím tiskového odboru o odpovědi na tři otázky.

Sblíží se postupně pohled MŠMT a ASP na další vývoj pojetí inkluze?

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením je ze strany MŠMT pravidelně vyhodnocováno. Na základě Tematické zprávy České školní inspekce ze dne 12. 3. 2018 – Vybrané aspekty implementace společného vzdělávání, Analýzy společného vzdělávání za období 1. 9. 2016 – 31. 10. 2017 a dalších, prostřednictvím nichž byly zjištěny slabé stránky implementace společného vzdělávání, byla v roce 2019 přijímána legislativní opatření zaměřující se kromě jiného na

odstraňování administrativní zátěže pedagogických pracovníků, systémové financování podpůrných opatření ve školách zřízovaných podle § 16 odst. 9 školského zákona a dalších. Na těchto opatřeních byla shoda MŠMT a ASP ČR. (Podrobnosti k novele vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných č. 27/2016 Sb. byly v UN již zveřejněny.)

V čem se liší inkluzivní vzdělávací politika po roce 2016 od politiky současné a s jakým dalším vývojem v této oblasti MŠMT počítá?

Dle výroční zprávy České školní inspekce Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2018/2019 v 98,2 % navštívených mateřských škol byly vytvářeny rovné příležitosti ke vzdělávání a rozvoji potenciálu každého dítěte. Pedagogové se vzdělávají v problematice vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a snaží se vytvářet optimální podmínky. V oblasti základního školství 85,8 % navštívených škol postupovalo při poskytování podpůrných opatření v rozsahu stanoveném v doporučení školského poradenského zařízení, 82,5 % sledovaných škol poskytovalo účinnou podporu všem žákům s potřebou podpůrných opatření.

MŠMT každoročně zveřejňuje Statistickou ročenku školství – výkonové ukazatele, která podává mimo jiné informace o počtech dětí, žáků a studentů s různými druhy zdravotního postižení podle druhu školy či třídy, ve které jsou vzděláváni. Ve školním roce 2019/2020 je v běžných základních školách vzděláváno o 8017 žáků se zdravotním postižením více než ve školním roce 2018/2019, z toho je 4855 žáků s lehkým mentálním postižením, což je o 503 žáků více oproti předchozímu školnímu roku.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2019–2023 stanovil pro další období nové strategické cíle i ve vztahu k inkluzivnímu vzdělávání:

- podporovat rovnost v přístupu ke vzdělávání na všech úrovních škol, která umožní každému dítěti, žákovi a studentovi plně rozvinout své schopnosti ve společnosti svých vrstevníků,
- zasazovat se o maximální rozvoj potenciálu všech dětí a žáků, včetně rozvoje jejich tvořivosti,
- zajistit rovnost v přístupu ke vzdělávání na všech stupních škol a omezit vnější selektivitu systému,
- zajistit společný postup na úrovni zřizovatelů, obcí s rozšířenou působností a krajů.

Do budoucna bude ministerstvo usilovat o další racionalizaci společného vzdělávání v pokračujícím snížení administrativní zátěže škol a školských poradenských zařízení či nastavením systémového financování asistentů pedagoga i v běžných školách a zajištěním jejich profesní stabilizace v pedagogických týmech škol.

Jaké změny připravuje MŠMT v rámci školských poradenských zařízení?

Dalším z cílů dlouhodobého záměru je zefektivnit systém školských poradenských zařízení zavedením sjednocených postupů při poskytování poradenských služeb, a to zejména při identifikaci speciálních vzdělávacích potřeb a mimořádného nadání a doporučování podpůrných opatření.

Aktuálně rovněž MŠMT připravilo novelu školského zákona, která má doplnit současný systém školských poradenských zařízení a sjednotit tak poskytování školských poradenských služeb včetně doporučování podpůrných opatření. Tento požadavek kromě jiného dále vyplývá z Plánu opatře-

ní pro výkon rozsudku D. H. a Národního plánu podpory rovných příležitostí osob se zdravotním postižením.

Je špatné dětem lhát

Jedním z hostů konference Inkluze 2020+ měl být (a snad i na podzim bude) poslanec, bývalý ředitel prestižního gymnázia a dnes předseda nového politického hnutí Trikolóra Václav Klaus mladší.

„V běžném školství způsobila zavedená podoba inkluze rozvrat základních hodnot. Za tyto hodnoty považují zejména spravedlivé známkování nebo třeba pochopení, že učení se novým věcem znamená překonávání překážek,“ odpovídá na otázku, co podle něho udělalo pojetí inkluze po roce 2016 se školstvím „běžným“ a co se školstvím speciálním. „Část dětí nemusí plnit program, který je pro daný ročník nastaven. To jsou závažné hodnoty, které byly popřeny. Vzdělávání je přece o tom, že Anička, která se snaží a dobře se učí, dostane jedničku, a Pepa, kterému to nejde, dostane pětku. Už malé děti tyto rozdíly vnímají, a pokud toto nastavení popřete, výsledek je devastující.“

Připomíná, že vedle toho znamená současné pojetí inkluze stále obrovskou byrokracii, papírování. I to podle něho přispělo k přetížení učitelů. „Většina z nich je poctivých, snaží se v rámci svých možností pomoci i dětem s postižením, ale učit v běžné třídě dlouhou řadu dětí s různým postižením prostě možné není. Dnes je jiný model, než vládl za feudalismu, kdy kníže mělo své učitele a ti mohli respektovat, jestli ho baví víc vojenství, teologie nebo jazyky. Společné vzdělávání, které u nás existuje od dob osvícenství, logicky míří na ‚střed‘ třídy. Dobří učitelé dokážou nejlepší žáky motivovat k intenzivnější práci a ukazovat jim další a další cesty, mohou se soustředit i na podporu těch slabších, ale podstatnou část času se obrací stejně na celou třídu, učí hromadně,“ konstatuje V. Klaus.

Upozorňuje ještě, že kromě toho všeho způsobily změny po roce 2016 rozpad pedagogicko-psychologických poraden. „Tento systém podpory byl funkční, měli jsme jej na světové úrovni. Jenže velmi rychle se poradny změnila na vydavatele papírů a popisů jak pracovat, samotná pedagogicko-psychologická péče o dítě se z jejich činností téměř vytratila, protože byly přehlaceny administrativou. Což vedlo až někdy ke kopírování doporučení a opatření. Změna přinesla i obrovské finanční výdaje, skoro v každé třídě s dítětem s postižením je asistentka pedagoga – kdyby peníze na tuto pozici aspoň z poloviny dostal navíc učitel, nemusíme řešit boj o vyšší platy a boj o miliardy korun,“ glosuje poslanec.

Co se týká speciálního školství, které bylo na vysoké úrovni (a mluvíme zejména o školách pro lehce mentálně postižené), k jeho rozvratu nedošlo hlavně proto, že se začalo velmi hlasitě bránit. Přesto se

muselo podle V. Klause vyrovnávat s velkým úderem, s velkou byrokratickou zátěží, kdy bylo školám předepisováno, které dvě děti se spolu vzdělávat mohou a které ne. „S tím měli lidé v terénu obrovské problémy. Podstatou jejich práce je, aby se i děti s mentálním postižením připravily na život ve společnosti, aby se něco naučily a podle toho si našly práci. Jistě, nemohou dělat neurochirurgy nebo vojenské letce, ale mohou pracovat v továrnách, pomáhat v kuchyních, ale vždyť i to je krásné, dává jim to smysl života. I děti, kterým nebyl pánbůh nakloněn, mohou dosáhnout úspěchu. V současném stavu hrozí, že děti, které projdou základní školou bez poskvrny od znalostí, skončí podobně jako třeba ve Francii v péči nejrůznějších podpůrných organizací, ale bez práce. Je

špatné takovým dětem od malička lhát, že mohou dosáhnout všeho, malovat jim na vysvědčení krásné známky a pak je nechat na konci školy vystavit nárazu poznání, že je všechno jinak,“ varuje poslanec.

Dodává k tomu, že je pochopitelně úplně normální, že do běžných škol chodí děti s fyzickými hendikepy, tomu je zbytečné říkat inkluze. I on pracoval ve škole s žáky na vozíčku, v tom není problém. Je jen otázkou nastavení technických podmínek, výtahů či plošin, aby se jim usnadnil pohyb. „Problémem je snaha zařadit do běžných škol děti s mentálním hendikepem navzdory tomu, že nejsou schopny absolvovat její vzdělávací program. A zapomínat se nesmí ani na děti s vážnými poruchami chování. V některých případech je skutečně nezbytné tyto děti vyčlenit, separovat. Není možné, aby se Anička s Pepičkem do první třídy těšili a Lojza je pak ve škole denně mlátil. Tam nepomůže houf psychologů, pro takové děti musíme mít speciální školy, v nichž jsou učitelé, kteří vědí, jak s těmito žáky pracovat, a mají čas se jim věnovat. Myslím, že mnoha učitelům nejvíce vadí právě tyto nezvladatelné děti. Štvou je víc než žáci,

kterí ještě ve třetí třídě neumí počítat do deseti, a oni jim navzdory tomu musí dát na vysvědčení dvojku,“ shrnuje V. Klaus.

Není vůle ke změně, jde jen o tanečky okolo

Současné ministerstvo školství – a možná i sám ministr Robert Plaga – se (zdá se) podle V. Klause snaží reagovat na podněty z praxe, třeba ze strany Asociace speciálních pedagogů. „Níc méně naráží na silný odpor aktivistů inkluzivní lobby rozlezlé po různých ministerstvech, které není možné kvůli služebnímu zákonu vyhodit. Výsledkem je zatím kompromisní paskvil. Opakovaně jsem viděl, jak se ministr Plaga snaží něco změnit, samotný záměr vypadal dobře, pak ale prošel připomínkovým řízením a výsledek byl

takový, že pokud by se nic nepřijalo, vyšlo by to nastejno. Není asi síla změny prosadit, možná je to tím, že ve vládě je pořád ČSSD a pod současnou koncepcí inkluze je podepsána Kateřina Valachová. Není vůle ke změně, jde jen o tanečky okolo. Pravda, situace se už nezhoršuje, ale systémově stav zregenerovat se nedaří. Je zachovávan status quo,“ myslí si poslanec.

Co by ale bylo potřeba k tomu, aby se to podařilo zregenerovat? „Jedna věc je změna odborná, druhá pak politická. Z odborného hlediska by bylo možné širokosáhle diskutovat o tom, jak by měla vypadat péče o děti s postižením. Ale k tomu je prostě potřeba politická vůle. Aby nám sem Italové a Němci nevozili virus, bylo nutné zavřít hranice a k tomu se politická vůle našla. Totéž platí pro inkluzi. Pokud by premiér a celé ANO mělo vůli pojetí inkluze změnit, tak by to udělali. Myslím, že vůle schází. Inkluze byla velkým tématem před volbami, jedna z nejstarších českých politických stran ČSSD se kvůli ní málem nedostala do sněmovny. Teď už to tak žhavé téma není, politici se věnují jiným tématům,“ uzavírá poslanec V. Klaus.